

ALEXANDRU ȘTEFULESCU (1856 - 1910) (I)

dr. Ion Mocioi

Puține date ce s-au publicat despre biografia istoricului Alexandru Ștefulescu, întemeietorul Muzeului Gorjului, au fost eronate, rămânând un mare necunoscut chiar pentru cei apropiați. Documentele referitoare la viața sa s-au pierdut în mare parte, iar cele ce au mai rămas n-au fost cercetate.

1. REPERE: Până de curând, contemporanii noștri știau că Alexandru Ștefulescu, istoricul Gorjului, s-ar fi născut în 1854, așa cum scrie și pe soclul bustului realizat de Vasile Blendea, ce i s-a ridicat de învățătorii județului, în 1942, în fața Școlii primare de băieți de pe strada Eroilor, care fusese ridicată în 1908, prin grija sa, lângă casa părinților săi, pe locul vechei școli unde el fusese elev. Menținerea în conștiința gorjenilor a acestei date eronate, era, de fapt, din 1925, când fusese publicată astfel, lângă fotografia savantului, de către directorul ziarului "Gorjanul", în "Calendarul Gorjului", pe acel an și reluată într-un articol al său din 1942¹. Așa au reținut-o și unele materiale dedicate popularizării biografiei lui, din revista "Coloana", 1970², 1976³, "Revista de pedagogie", 1968⁴, "Gazeta Gorjului", 1969⁵ ș.a.

Anul nașterii lui Alexandru Ștefulescu, 1856, a fost semnalat în rubrica ce i s-a acordat în Enciclopedia Română⁶ din 1904, în timpul vieții sale, apoi în 1927, într-un articol din ziarul târgujan "Gorjeanul"⁷, iar data completă, 24 martie 1856, a fost precizată de noi, într-un articol din "Gazeta Gorjului", în anul 1973⁸, după documentele descoperite în arhiva locală.

Primul indiciu de a nu accepta ca dată a nașterii sale anul 1854 a fost descoperirea actului de cununie al părinților săi, Constantin Ștefulescu și Elena Necu, din 1855⁹. Deși, ulterior, s-a constatat că actul de naștere al copilului Alexandru s-a pierdut, investigațiile au continuat. S-a descoperit actul de căsătorie din 1 decembrie 1883¹⁰, al lui Alexandru Ștefulescu și al Elenei Gheorghiu în care se precizează că tînărul căsătorit era “în etate de 27 ani, de profesiune institutoru, domiciliatu și născutu la anul 1856 martie 24”, fapt pentru care a prezentat “actul de botez cu data 1856, martie 30, liberat de preotu Constantin Chiricescu proistos”.

Data corectă a nașterii sale și adresa au fost menționate la 1 septembrie 1864, în catalogul clasei a II-a al Școlii primare de băieți, la care a învățat, astfel: “născut la anul 1856, luna martie, ziua 24. Profesiunea părinților - clericu, de nație - română, de religiune - ortodoxă, născut în Târgu - Jiu. Locuința la: culoarea - albastră, suburbia - Sf. Const(antin), strada Jiului, nr. Casei - 248”¹¹.

După o viață de studiu și de muncă asiduă, prin care își câștigă un meritos prestigiu de dascăl și de om de știință, Alexandru Ștefulescu se stinge din viață în orașul său natal, la vârsta de 55 de ani neîmpliniți, în 26 octombrie 1910. Încă o dată, sunt precizate sumarele date ale vieții sale în documentul cu nr. 226 din 27 octombrie 1910: “Act de moarte al domnului Alexandru Ștefulescu în etate de ani 55, de profesiune institutor, domiciliat și născut în comuna Târgu-Jiu, căsătorit cu doamna Ana Ștefulescu - mort la 26 ale curentei luni, la orele 6 exacte meridiane, în casa din strada General Tell, no. 11. Martori au fost... . Cazul morții s-a constatat de noi prin domnul medic verificador M. Cruceanu, care a și eliberat certificatul cu nr. 128/1910...”¹²

2. Ștefulescu, elev și student

Alexandru Ștefulescu s-a înscris la școala primară la vârsta de 7 ani împliniți, în 1863, în Tg-Jiul în care a copilărit. O fi învățat cu ușurință buchiile și va fi fost un elev sârguincios, căci tatăl său, preotul Constantin, cărturar al orașului, s-a interesat de învățătura fiului său mai mare. Nu-i știm notele din primul an de școală, căci catalogul clasei sale s-a pierdut, dar știm pe cele din clasa a II-a din catalogul anului școlar 1864/1865. Era înscris în această clasă de la 1 septembrie 1864 și nu a absentat în nici o zi de la școală în tot cursul anului.¹³ A încheiat semestrul I al cursurilor în februarie 1863, cu media maximă 1, cum se nota atunci și la “conduită” și la “gradul învățaturii”, la toate obiectele de predare având numai nota excelentă 1 cu excepția unor note din prima lună a anului școlar când a primit trei note de 2, bune și acestea. În semestrul al II-lea, încheiat în iunie 1865, a obținut calificativul 1 la toate obiectele de predare ca un elev eminent. Calificativul 2 la unul din obiectivele semestrului I al clasei a II-a dat poate cu reținerea institutorului său de a-l nota excepțional și lipsa catalogului din anul anterior, pot dovedi, oare, că Alexandru Ștefulescu nu ar fi urmat clasa I la aceeași școală din Târgu - Jiu? De fapt, s-a pierdut și catalogul clasei a II-a la care a învățat el iar catalogul păstrat al clasei a IV-a este necompletat cu situația școlară a elevilor; în această rubrică pentru elevul Alexandru Ștefulescu, cu datele personale, este completată eronat; din ce cauze, nu se cunoaște. Clasa a IV-a și întregul curs al școlii primare trebuie să le fi urmat la Târgu - Jiu, unde tatăl său avea familia, casa și serviciul, cât și controlul asupra învățaturii fiului său.

În necrologul publicat de prietenul său, Gheorghe Dumitrescu - Bumbești¹⁴, se preciza că: “primele studii și le-a făcut în Târgu - Jiu. A urmat apoi seminarul central din București, neatrăgându-l studiul teologiei, s-a înscris la Facultatea de Litere,

studiind cu multă stăruință limbile clasice”. Cât respectă adevărul aceste rânduri, nu știm. Din alte surse aflăm că Alexandru Ștefulescu “a urmat cursurile școlii elementare și ale Școlii normale de învățători din Târgu - Jiu, după care obține titlul de institutor”¹⁵, sau, mai precis: “a urmat școala primară și școala normală de învățători din acest oraș, iar mai târziu s-a calificat la București, obținând titlul de institutor, titlu înființat de Al. Odobescu, când a fost ministru al Cultelor și Educației”¹⁶. Se știe destul de sigur că Alexandru Ștefulescu a absolvit seminarul¹⁷, din dorința tatălui său de a urma tradiția în familia sa și a înaintașilor lor. Că a obținut titlul de institutor, aceasta se știe din toate articolele ce s-au dedicat personalității sale.

De la terminarea clasei a IV-a, din iunie 1867, și până în 1877, când îl găsim pe un post de dascăl suplinitor la o școală din Câmpina, Alexandru Ștefulescu a urmat, la București, seminarul și școala pentru titlul de institutor, poate și câțiva ani la Facultatea de Litere, așa cum menționa în necrolog, Gh. Dumitrescu - Bumbesti, care mai știa despre el că: “În timpul acesta - fiind sărac - fu silit să ceară o catedră la învățământul primar pe care o obținem”¹⁸, de unde se deduce că a fost nevoit să-și întrerupă studiile superioare.

3. Ștefulescu, dascăl gorjan.

Profesia care l-a preocupat toată viața pe Alexandru Ștefulescu a fost cea obținută prin studii, munca de institutor la catedră.

După studiile urmate cu mari greutateți bănești, căci părinții săi au fost oameni fără avere, cu familie mare și modești, tânărul institutor ia un post de învățător suplinitor la Câmpina¹⁹, în 1877, obținut la cerere de către Ministerul Cultelor și Educației. Rămâne la școală în perioada războiului de independență. Având vârsta de 21 ani, trebuia să meargă pe front, dar tatăl său, din motive bine întemeiate, a cerut²⁰ ca fiul său să nu fie luat în armată. După

legea sinodală, pentru a se face preot, Alexandru Ștefulescu trebuia să mai aștepte doi ani. Contactul cu școala, fiind atunci la liceul orașului Bârlad, l-a determinat și mai mult să răspundă voinței sale de a rămâne în domeniul învățământului.

La 21 decembrie 1878, Alexandru Ștefulescu este numit institutor prin concurs și este numit pe postul vacant de la Școala primară de băieți din Târgu - Jiu. Activează în acest post până la 1888 când devine și director al școlii respective.

Calificativul muncii sale a fost încă din primul an de activitate în postul de institutor de la școala din Târgu - Jiu. În 1879, cu prilejul inspecției școlare ce o fac revizorii Constantin Stanciovici - Brănișteanu și C. Vally, care analizează situația elevilor, frecvența și participarea lor la lecțiile lui Alexandru Ștefulescu, în cele din urmă consemnează: "Școala a făcut acesta o fericită aqvisițiune în persoana junelui distinsului și laboriosului institutor de clasa I, domnul Alexandru Ștefulescu

Acest june institutor, servindu-se de metodele cele mai noi, a dus la reușite neauzite pe micii și copilăroșii săi elevi.

Domnul Ștefulescu se poate mândri că a răspuns la chemarea sa mică în aparenție, enormă pentru cine o înțelege²¹. A fost descoperită și afirmată, astfel, vocația de dascăl talentat a lui Ștefulescu. Avea atunci 23 de ani și o mare putere de muncă, de dăruire în folosul obștesc. Târgu-Jiul l-a folosit pe Ștefulescu, și ca profesor la scoala normală de învățători, înainte 1887 (când s-a desființat)²², unde a predat lecții de pedagogie, despre care "cu cât drag nu-și aduc aminte bătrânii dascăli ai Gorjului?" - își spunea mai târziu (prin 1927) un alt dascăl de renume²³.

În 1888, când devine director suplinitor al Școlii primare de băieți Târgu-Jiu, polarizează în jurul său interesul pentru progresul școlar cultivarea sentimentului patriotic la elevi. În 1899 suplinește aceeași funcție de director și activa ca învățător la clasa a III-a, la celelalte clase fiindu-i colegi de muncă și subordonați Al.Săftoiu(cl.I), Dem.I.Bozianu(cl. a II-a) și D.Șerbănescu(cl. a IV-a) care suplinea catedra revizorului școlar Ștefan Sadoveanu²⁴.

În anul următor devine director plin al școlii, dar după alți doi ani, de la 1 aprilie 1892, demisionează din funcție fiindcă primarul îi taie subvenția de 200 lei ce o primea? Și-a reluat și această muncă de coordonare a activității școlii chiar din anul următor, fiind în continuare director până la 31 august 1897, când se îmbolnăvește și primește un concediu de boală pentru trei ani. Munca la catedră și activitatea-i bogată de cercetător “fără timp de cercetare”, cum avea să o recunoască și Nicolae Iorga, prietenul său²⁵, i-au șubrezit sănătatea încă de la vârsta de 40 de ani, dar n-a putut da înapoi. A revenit la catedră, după câteva luni de concediu, în 1898, pentru a nu se lăsa pradă greutăților financiare ori neîmplinirii gândurilor și voinței sale.

Activitatea sa didactică propriu-zisă se întrerupe pentru un timp, între 29 februarie 1900 și 1906, vreme în care a fost revizor școlar, ceea ce a însemnat pentru el eforturi mari în slujba școlilor județului, în orientarea nouă a învățătorilor și în sporirea numărului de școli, pentru învățătura copiilor de țărani. Se spune că a determinat, în acest scurt răstimp de revizorat, construirea de școli sătești în 37 de localități ale județului său²⁶. Din 1906, ajungând la vârsta de 50 de ani, revine din nou la catedră, pentru a nu-și agrava boala care îl mistuia încet și pentru a avea răgazul să își definitiveze toate lucrările științifice proiectate.

Pregătirea de pedagog ilustru se întrevede nu numai în activitatea de director sau de revizor școlar, pentru care stau mărturie numeroase procese verbale de inspecție²⁷, dar și în cartea sa cu care și-a început șirul publicațiilor, *Geografia județului Gorjiu pentru școalele primare*, care a apărut în opt ediții revizuite și îmbunătățite, între 1886 și 1898, din care se cunosc câteva exemplare. Ideile sale pedagogice sunt exprimate, însă, într-un Discurs, pe care l-a rostit la 29 iunie 1889, la serbarea de sfârșit de an de la Școala primară de băieți din Târgu-Jiu, unde suplinea funcția de director; discursul a fost tipărit în “Buletinul Gorjului”²⁸, din respectul revizoratului școlar județean și al oficialităților locale pentru ideile iscusitului dascăl. Desigur, parte

din judecățile sale pedagogice au fost depășite de timp și de experiența didactică românească, bogată în ultimul secol.

Cât privește rezultatele sale la catedră, din ultimul deceniu al secolului trecut, deceniul său de afirmare multilaterală, ele au fost apreciate de oameni de seamă ai timpului.

Dintr-un raport adresat de dr.C.Istrati, Ministerului Instrucției Publice, la 26 ianuarie 1894, reținem:

“Cu ocazia ducerii mele la Tg.-Jiului, vizitând și școlile primare din acest oraș, am rămas nu se poate mai surprins și mulțămît de starea bună în care le-am găsit.

Îmi permit a vă atrage cu deosebire atențiunea asupra directorului școlii de băieți, dl.Alexandru Ștefulescu...este un pedagog și un învățat (n.n.).

Am rămas surprins de progresele obținute cu elevii anului al IV-lea al acestei școli și sunt convins, Domnul Ministru, că sunt puține școli, chiar în Occident; ai căror elevi să poată concura. chiar de departe, cu acei ai d-lui Ștefulescu”²⁹

Dr.C.Istrati nu a exagerat, desigur; avea dreptate, căci Alexandru Ștefulescu a fost și la catedră un om răbdător și meticulos față de munca sa, așa cum a dovedit-o și în vasta-i activitate de cercetător al istoriei și monumentelor Gorjului.

Dascălul Ștefulescu a fost și un apărător al cauzei învățătorimii. Se știe că, în anul 1907, la 17 martie, intervenind pe lângă autoritățile militare și prefectul de Gorj, a salvat de la moarte doi învățători ce fuseseră denunțați ca instigatori la răscoală, fiind vorba despre C.Dobrescu și Matei Stoiconiu, din comuna Vladimir de azi.³⁰

4. Ștefulescu, autodidact

Se cunoaște că Alexandru Ștefulescu a fost un mare autodidact, calitate prin care a reușit să stăpânească mai multe

limbi străine și să le folosească în cercetările sale științifice, în traduceri din literatura științifică și beletristică pe care le-a făcut.

Activitatea de institutor, director al școlii primare sau de revizor școlar a fost permanent dublată de o muncă intensă pentru perfecționarea personală, pentru pregătirea lui multilaterală.

Trecerea sa prin seminarul teologic, cât și scurta perioadă de la secția de limbi clasice a facultății de litere din București, l-au apropiat de metodologia studierii limbilor străine, pe care a folosit-o și singur, ulterior, pentru a deveni poliglot.

“Încă de la vârsta de 22 de ani adică din 1878, se ocupă cu studiul limbilor clasice. Învăță limbile: engleză, rusă, turcă, arabă, bulgară, sârbă, italiană. Studiază gramatica sanscrită și ebraică” - spunea un cunoscător al vieții lui, prietenul Dumitrescu-Bumbești.³¹ Dr. C. Istrati, care l-a vizitat la școală în 1894, prezentându-l pe Ștefulescu în raportul său către ministerul Instrucției publice, îi preciza că acesta “învăță limbi slavice și cunoaște sanscrita”³². Cât privește cunoașterea sanscritei, și Nicolae Iorga s-a convins că Ștefulescu “a învățat-o” după cum “a învățat” și slavona³³, apelând și la profesorul slanist Jireček, la Viena. Probabil, Ștefulescu nu i-a spus lui Iorga că a învățat și turcește, poate a nu-I părea că se laudă; de aceea Iorga nota astfel: ”De s-ar fi găsit cineva care să-i recomande limba turcească, s-ar fi apucat și de așa ceva”³⁴. Lucrările pe care le-a tradus dovedesc, însă, că Ștefulescu știa și poloneză, franceză, germană, latină și greaca veche.

Pentru a învăța atâtea limbi, considerate de el ca mijloace de cunoaștere a culturilor antice, medievale și contemporane, a cheltuit mult. Pentru a stăpâni foarte bine slava veche, a studiat la Praga³⁵, pe cont propriu; pentru a depinde bine limba rusă, a studiat o perioadă la Petersburg.

Ca autodidact, Ștefulescu trece drept exemplu pentru contemporanii săi. Un ziarist prieten, George P. Pârvulescu, prim redactor al ziarului “Gorjiul” din Târgu-Jiu, l-a făcut cunoscut conjudețenilor, printr-un portret scris și publicat în 1894, din care

reținem: “Institutor și director al școlii primare de băieți din orașul nostru, dl.Ștefulescu este un tânăr cult și activ, care nu se mulțumește numai a-și îndeplini cu dragoste și cu stăruință chemarea sa de instructor și educator al tinerelor generațiuni, cu o pricepere și o bunătate care îi fac onoare, ci, setos de a se instrui și a se desăvârși el însuși, cu o putere de muncă neînvingătoare și cu un respectabil capital de cunoștințe, se ocupă și lucrează neconținut” (s.n.)³⁶.

În județul Gorj nu a fost un alt intelectual care să-l fi întrecut în cunoștințe ori să știe vorbi mai multe limbi decât Ștefulescu. Vitold Rola Piekarski, desenatorul de origine polonez care, pentru vederile sale politice și-a părăsit țara și s-a stabilit la Târgu-Jiu, în 1892-1896, purta un mare respect savantului gorjean.

5. Ștefulescu, prietenul

Ștefulescu s-a apropiat de Piekarski mai mult decât de un frate; vorbeau împreună în limba polonă, limba de familie a prietenului, în rusă ori în sârbă, alteori își încercau cunoștințele în engleză, franceză sau germană. Se confesau prietenește și erau mult timp împreună

Erau de vârstă apropiată; Ștefulescu era mai în vârstă decât el doar cu un an. Piekarski s-a născut în 1857, la Smolensk, în Polonia. Studiase la Varșovia, Geneva și Zürich³⁷. A peregrinat prin Elveția, Franța, Germania, Bulgaria, și, în cele din urmă, în România. În 1887 s-a stabilit la București, în 1891 la Slatina, în 1892 la Târgu-Jiu, unde este profesor de desen la Gimnaziul “Tudor Vladimirescu”, până în 1895. Pentru un timp se stabilește la Novaci, unde înființează o școală artistică pentru confecționarea de păpuși din lemn și a obiectelor de artizanat; localitatea de munte îi era prielnică pentru întărirea sănătății, el suferind de o boală de piept. Reîntoarcerea la București, în 1906, ca desenator la “Minerva”, îl va costa viața, capitala nefiindu-i indicată pentru

suferința sa; s-a stins la 21 octombrie 1909, cu un an înainte de a muri prietenul său, Alexandru Ștefulescu.

Om de vastă cultură, socialist convins, Piekarski l-a înțeles pe savantul Ștefulescu, un om încă necunoscut în cercurile înalte ale Capitalei. De aceea, știind preocupările prietenului său, va scrie un memoriu, la 22 decembrie 1893, către dr.C.Istrati, inspector în Ministerul Cultelor și Instrucției Publice, în care va detalia activitatea științifică a lui Alexandru Ștefulescu³⁸. Dr.C.Istrati a vizitat școala și clasa conduse de Ștefulescu, în prima lună a anului 1894, și, întors la București, a întocmit un raport către ministrul Take Ionescu, cu importante informații și elogioase aprecieri referitoare la viața și activitatea școlară și științifică a institutorului de la Tg.-Jiu iar în final cerea ministrului să aprobe tipărirea studiului istoric și arheologic asupra mănăstirii Tismana, “ilustrat cu mai multe desemnuri făcute de dl.Piekarski după natură”, pe care l-a anexat.³⁹

Prietenia lui Ștefulescu cu Piekarski s-a transformat apoi în colaborare fructuoasă.Piekarski, cunoscut ca bun desenator de la revistele bucureștene ilustrate - “Ghiță Berbecul”, “Cașcavalul”, “Moș Teacă”, “Tocilă”, “Adevărul ilustrat”, “Lumea Nouă” - a ilustrat și lucrările lui Ștefulescu. Împreună au inițiat revista târgujană “Jiul” din 1894-1895, revista umoristică “Ardeicul” și Muzeul Gorjului, antrenând colectivul de intelectuali cu care au dezvoltat, aici, la Târgu-Jiu, o mișcare culturală deosebită. Au găsit un sprijin real în tipograful Nicu D.Miloșescu, care a creat tradiția presei în Gorj încă din 1882 cu gazetele “Vulcanul”, “Parângul” și altele, în Iuliu Moșil, directorul nou, din 1894, al Gimnaziului “Tudor Vladimirescu”, în inginerul Aurel Diaconovici, și alți întreprinzători ce s-au atașat cercului lor, cărora dr.C.Istrati le-a fost admirator și colaborator entuziast.

Ca răspuns la raportul doctorului Istrati, ministrul Take Ionescu aprobă tipărirea, în 1000 exemplare, la Imprimeria Statului, a lucrării “Mănăstirea Tismana”, care va și apărea în 1896, în ediția I.

Lansarea autorului "Geografiei județului Gorj pentru școalele primare", cu o nouă tipăritură era lansarea unui om de știință, stăpân pe mijloacele de investigare, cu o pregătire multilaterală, a unui savant cu perspectivă. La această consacrare a contribuit deci, un prieten neobișnuit, talentat, cultivat și de mare suflet, Piekarski.

Cunoștința lui Alexandru Ștefulescu cu dr. C.Istrati, prin intermediul lui Piekarski, îi apropie pe cei doi oameni de cultură, creîndu-le o comunitate de vederi, un interes reciproc pentru activitatea lor de cercetare. A urmat un îndelung travaliu științific al prietenului târgujian, asupra căruia dr.C.Istrati era informat periodic, prin scrisori ale lui Ștefulescu. Într-una din scrisorile sale de răspuns din primăvara anului 1896, dr. C.Istrati îl îndemna să continue activitatea: "Înainte...,om ce iubești numai frumusețea lucrului în sine și pentru a-ți ajuta țara...". Ștefulescu va reproduce textul acesta ca preambul la ediția I a lucrării "Mănăstirea Tismana" și-l va dedica autorului scrisorii această tipăritură, lui și unui alt admirator și om de sprijin, Gr.N.Mano.

La rându-i, dr. C.Istrati venea la Târgu-Jiu cu mare dragoste pentru prietenii săi. Ei au intervenit la tipograful Nicu D.Miloșescu pentru a-i tipări îngrijit lucrarea "Centenarul lui Lavoisier"⁴⁰, frumos ilustrată de însuși Piekarski, întemeietorul litografiei artistice la noi, mare iubitor al artei populare și etnografiei românești, din care și-a inspirat desenele și motivele grafice.

6. Ștefulescu, animator al vieții spirituale gorjane

I-au trebuit lui Ștefulescu mai mulți ani pentru a mișca spiritele locale, ale Târgu-Jiului de la sfârșitul secolului al XIX-lea. El și-a dat seama că exemplul personal este stimulator, de aceea s-a străduit ca prin munca de la catedră, prin activitatea de

autodidact și cercetarea științifică să atragă și pe ceilalți intelectuali la o viață spirituală elevată.

În 1888 reușește, după zece ani de muncă și exemplu personal să înfrângă invidiile, să demonstreze celorlalți că el, abia la vârsta de 32 de ani, poate fi exponentul generației tinere și poate fi investit cu munci de răspundere, fie și ca suplinitor pentru început, funcția de director al Școlii primare de băieți din capitala județului său. Merita pe deplin de asemenea încredere, elogiat fiind de mai multe ori pentru activitatea de institutor; din 1886 editase chiar un manual, *Geografia județului...*, ajuns apoi la a doua ediție (1887).

Deseori si-a spus cuvântul în determinarea oficialităților pentru a crea la Târgu-Jiu un gimnaziu. În 1890, când primea în deplinătate funcția de director al Școlii primare, fiind numai institutor, în orașul său se înființează, în sfârșit, gimnaziul dorit.

În anii anteriori se împrietenise cu un alt tânăr, mehedințeanul Nicu D.Miloșescu, care s-a stabilit la Târgu-Jiu, după o lungă ucenicie de tipograf, în 1880, și a creat aici prima tipografie gorjeană, de renume național, și internațional mai târziu. Pe acesta l-a determinat să aducă la Târgu-Jiu mașini de tipar moderne, de prin 1885, caractere de litere diferite, inclusiv caractere chirilice și grecești, din 1892-1893.

În 1893 și 1894 își dedică mai tot timpul liber cercetării. Perioada pregătirii personale se încheiase, trecea în epoca marilor sinteze și a extinderii cercetărilor științifice complexe, a colaborării cu ceilalți intelectuali care i se atașează pentru o operă nobilă, transformarea vieții spirituale a județului.

Că Ștefulescu a fost sufletul unei grupări intelectuale o spun chiar membrii comitetului sub care s-a înființat muzeul în 1894. Spuneau: "Fiindcă, însă, d-sa era singurul muncitor în acest gen între noi, îi era imposibil ca singur să poată crea o mișcare mai generală pentru studiile d-sale asupra județului nostru. Pentru ca să se poată ajunge la o mișcare culturală mai puternică, mai intensivă și mai rodnică, era nevoie de o grupare de mai multe

forțe. Împrejurări fericite au dat naștere unei astfel de grupări. Înainte cu doi ani în 1892 a venit în mijlocul nostru dl. Profesor V. Rola Piekarski, care s-a pus imediat la dispoziția d-lui Ștefulescu, ilustrând lucrările d-sale și obținând până în prezent rezultate foarte importante. La începutul acestui an, a fost numit dl. I. Moșil, care se ocupă în special cu scrutarea bogățiilor naturii. În fine, înainte cu câteva luni, s-a alăturat și dl. A. Diaconovici, inginer șef al județului..., care se ocupă cu mineralogia și în special cu scrutarea timpului preistoric. Astfel s-a constituit o grupă de muncitori, cari cu sprijinul elementelor culte, vor fi în stare a explora județul nostru din toate punctele de vedere” (s.n.).⁴¹

Ștefulescu este animatorul vieții spirituale gorjene; faptele lui sunt recunoscute peste 10 ani, și de Gr. N. Mano într-o scrisoare către acesta, în care i se sublinia: “Ai înjghebat într-un colț de țară o rodnică descentralizare culturală, pe care, pe cât te-am putut judeca, ești un om s-o duci înainte...”⁴²

Inițiativele lui Ștefulescu au fost bine primite de către ceilalți intelectuali gorjeni și rodul lor s-a văzut.

Note

¹ Jean Bărbulescu, Tipografia “Lumina”, “Calendarul Gorjului”, Tg.-Jiu, 1925, p.43. Vezi și I. I. Buligan: *La bustul lui Alexandru Ștefulescu*, în “Gorjeanul”, Tg.-Jiu, XIX, nr.23-24, 20-30 iunie 1942

² Grigore Gugu, *Alexandru Ștefulescu (1854-1910)* în “Coloana”, decembrie 1970

³ A. Becherete și T. Rădoi, *Alexandru Ștefulescu, premiat al Academiei Române*, “Coloana”, decembrie 1976, p.12.

⁴ T. Gâlcescu, *Un dascăl de seamă din trecut - Alexandru Ștefulescu*, în “Revista de pedagogie”, nr.4, 1968, p.88.

⁵ Maria Tudose, *Alexandru Ștefulescu - dascăl de seamă al Gorjului*, în “Gazeta Gorjului”, II, nr.25 (73), 7 iunie 1969.

⁶ C.Diaconovich, *Enciclopedia Română*, Edit.W.Krafft, vol.III, Sibiu, 1904, p.1016

⁷ D.Pupăză, *Alexandru Ștefulescu (1856-1910)*, în "Gorjeanul", IV, nr.1-2, 1-8 ianuarie 1927, p.2.

⁸ I.Mocioi, *Alexandru Ștefulescu, necunoscut*, în "Gazeta Gorjului", VI, nr.838, 23 iunie 1973.

⁹ Vezi Arh. Statului, Filiala Tg.-Jiu, Fondul Primăriei Tg.-Jiu, Condicta pentru botezați, cununați și morți din orașul Tg.-Jiu, 1855

¹⁰ Arh. Statului, Filiala Tg.-Jiu, Fondul Primăriei Tg.-Jiu, Registrul de stare civilă pentru căsătorii pe anul 1883, actul nr.37, filele 52-53.

¹¹ Vezi Arh.Statului, Filiala Tg.-Jiu, Fondul Școlii primare de băieți Tg.-Jiu, Catalogul clasei a II-a din anul 1864, rubrica Ștefulescu Alexandru.

¹² Arhiva Consiliului popular al municipiului Tg.-Jiu, Registrul Stării civile pentru morți pe anul 1910, actul nr.226 din 27 octombrie 1910.

¹³ Arh. Statului, Filiala Tg.-Jiu, Fondul Școlii primare de băieți Tg.-Jiu, Catalogul clasei a II-a pe anul școlar 1864-1865.

¹⁴ Gh.Dumitrescu-Bumbești, *Alexandru Ștefulescu* în "Șezătoarea săteanului", Tg.-Jiu, nr.10-11, octombrie-noiembrie 1910.

¹⁵ Gr.Guru, *Alexandru Ștefulescu (1854-1910)*, în "Coloana", supliment al "Gazetei Gorjului", Tg.-Jiu, decembrie 1970.

¹⁶ T.Gâlcescu, *Un dascăl de seamă din trecut - Alexandru Ștefulescu*, în "Revista de pedagogie", XVII, nr.4, aprilie 1968, p.88.

¹⁷ Vezi I.I Buligan: *La bustul lui Alexandru Ștefulescu*, în "Gorjeanul", Tg.-Jiu, XIX, nr.23-24, 22-30 iunie 1942; Vezi idem, *Alexandru Ștefulescu*, în colecția autorului.

¹⁸ Gh. Dumitrescu-Bumbești, op.cit., loc.cit.

¹⁹ I.I.Buligan, op.cit.;vezi și Gh.Dumitrescu-Bumbești, op.cit.

²⁰ Arh.Statului, Filiala Tg.-Jiu, Fondul Primăriei Tg.-Jiu, dosarul 16/1877, fila 38, doc.nr.409, din 13 martie 1877.

²¹ Arh. Statului, Filiala Tg.-Jiu, Fondul Primăriei orașului Tg.-Jiu, anul1879, pachetul 111, dosarul 7.

²² Avea să se reînființeze în 1919, cu mult în urma decesului lui Ștefulescu

²³ .D.Pupăză, op.cit., loc.cit.

²⁴ Vezi Arh. Statului București, fondul Min.Instr.Publice, dosarul 5040/1889, fila 10.

²⁵ N.Iorga, *Alexandru Ștefulescu*, în idem: Studii și documente cu privire la istoria românilor, București 1904, vol.VI, p.9

²⁶ T.Gâlcescu, op.cit.,loc.cit.

²⁷ De pildă, a se vedea cele șase procese verbale de inspecție păstrate la Muzeul sătesc din Arcani, puse la dispoziție de învățătorul I.I.Buligan, sau cele patru astfel de documente păstrate de Școala generală din Săulești-Gorj.

²⁸ Discursul d-lui A.Ștefulescu în “Buletinul Gorjului”, Tg.-Jiu, anul VI,nr.28,9 iulie 1889, p.2-4.

²⁹ C.Istrati, Raport, în Arh.Statului București, Fondul Min. Cultelor și Instr.Publice, dosar 376/1894, fila 18, doc.din 26 ianuarie 1894.

³⁰ T.Gâlcescu, op.cit., loc.cit.

³¹ Gh Dumitrescu-Bumbești, op.cit.

³² Arh.Statului, București, Fondul Min.Instr.Publice și al Cultelor, Dosar 376/1894, fila 18, Raport din 26 ianuarie 1894

³³ N.Iorga, *Alexandru Ștefulescu*, în Idem, Pagini alese, EPL 1965, vol.II, p.33

³⁴ Ibidem, loc.cit.

³⁵ Vezi “Oltenia”, Craiova, 1943, p.123

³⁶ G.Pârvulescu, *Alexandru Ștefulescu*, în “Gorjul”, III, nr.2, 12 mai 1894, p.1-2.

³⁷ P.Rezeanu, *Piekarski Rola Vitold*, în “Ramuri”, XIII, nr.9 (147), 15 septembrie 1976, p.13

³⁸ V.R.Piekarski, *Memoriu*, la Biblioteca Centrală de Stat, București, Secția manuscrise, Colecția St.Georges, pachet LXIV/12

³⁹ C.Istrati, *Raport*, în Arh.Statului București, Fondul Min.Cultelor și Instr.Publice, dosar 376/1894, doc.din 26 ianuarie 1894.

⁴⁰ C.Istrati, *Centenarul lui Lavoisier*, Tipografia N.D.Miloșescu, Tg.-Jiu, ilustrația.

⁴¹ Comitetul: *Comunicări. Museul județean al Gorjului*, în “Jiul”, Tg.-Jiu, anul I, nr.5, 15 august 1894, p.23.

⁴² A.Ștefulescu, *Mănăstirea Tismana*, ed. I, Tg.-Jiu, 1896, p.1, cu dedicații. Gh.N.Mano a fost directorul general al monopolurilor

tutunurilor de la începutul secolului XX și bun cunoscător al familiilor boierești.